

Column

Rachid Benhammou

Pioniers der gentrificatie

Het was een zonnige en warme middag in juli, toen ze, in haar vrolijke zomerjurkje, aan kwam waaien en iedereen naar haar liet omkijken. Ze was een mooie en bijzondere verschijning, daar tussen de buurtbewoners, projectleiders, politici en schreeuwende en rennende buurtkinderen op het plein. Op haar rug droeg ze haar vertrouwde gitaar en in haar hand sjuowde ze een versterker mee. Fleur, de jonge singer-songwriter, zou die middag een optreden verzorgen tijdens de feestelijke lancering van een serie audiotours in de Afrikaanderwijk, op Rotterdam-Zuid.

De wijk is enorm in beweging; gentrificatie, nieuwbouw en het verlies van sociale cohesie. Tien luisterroutes leiden deelnemers langs plekken die vertrouwd zijn, maar waar veranderingen storen en boos maken. Met verhalen en pure, rauwe meningen van de bewoners zelf. Zoals die uit de Tweebosbuurt, die plotsklaps wereldberoemd werd door de sloop van honderden sociale huurwoningen om plaats te maken voor duurdere segmenten. Hierdoor werden veel bewoners, die er al decennialang wonen, gedwongen te verhuizen. Al die veranderingen doen wat met bewoners.

Terwijl ze zich installeert, kijkt Fleur een tikkeltje onwennig en verlaten om zich heen, in de hoop een bekende te zien. Ik loop naar haar toe en we begroeten elkaar hartelijk. Dan zegt ze: 'Rachid, ik ken hier helemaal niemand. Terwijl ik al een jaar in deze buurt woon. Is dat erg?' De verlegen muzikante is een jaar eerder, vanuit een ander deel van de stad, naar de volkswijk op Zuid verhuisd, om de bekende redenen: goedkoop wonen en deel willen zijn van de verandering in de wijk.

Een wijk maken of breken?

Ze deed wat zoveel kunstenaars vanaf de jaren tachtig deden in Brooklyn, het stadsdeel in New York dat de afgelopen decennia ook veel te maken heeft gehad met gentrificatie. Het oude stadsdeel transformeerde, mede door het beleid van overheid en projectontwikkelaars, tot een epicentrum voor hipsters en creatievelingen. De oude grauwe en industriële panden maakten plaats voor luxe woontorens. De komst van creatievelingen en kunstenaars heeft de wijk aanzienlijk verbeterd. Maar tegelijkertijd werd het ook een gewilde plek om te wonen. De verloedering nam af en nieuwe mensen kwamen, waardoor de huizenprijzen aanzienlijk stegen. En dat is hier nu precies ook aan de hand. Kunnen kunstenaars een wijk maken of breken?

Nog steeds voelt Fleur zich niet helemaal op haar gemak. Daarom stel ik haar voor aan Mustafa, een oudere Turkse man die al 40 jaar in de wijk woont. Mustafa, zichtbaar verrast door haar jeugdigheid en schoonheid, weet niet wat hij moet zeggen en denkt even na, terwijl hij zijn hand op haar schouder legt. Dan zegt hij: 'Welkom in onze wijk! We zijn erg blij dat zo'n jonge en creatieve meid het aandurfde om hier te komen wonen. We hebben meer kunstenaars in de wijk nodig, want dat maakt de wijk mooier en beter.'

Instrumenten van stedelijke ontwikkeling

Toen hij die woorden uitsprak, kon ik het niet laten om de vergelijking te maken met hoe de overheid, woningcorporaties en projectontwikkelaars denken over kunstenaars in oude volkswijken. Want laten we eerlijk zijn: kunstenaars worden gewoonweg gebruikt voor gentrificatie. Hun aanwezigheid heeft invloed op de ontwikkeling van die gebieden. Moeten

Optreden van Fleur tijdens de lancering van de audiotours in de Afrikaanderwijk, Rotterdam, 26 juni 2021.
Fotografie: Mohamed Alzoabi

kunstenaars zich laten gebruiken als instrumenten van stedelijke ontwikkeling, vooral wanneer dat leidt tot de verdrijving van een groot aantal oorspronkelijke inwoners?

De kunstenaar krijgt goedkope woon- en werkruimte in oude volkswijken aangeboden en maakt de buurt met zijn of haar aanwezigheid aantrekkelijker. Kunstenaars zijn de gentrificatiepioniers, of ze dat willen of niet. Nadat de kunstenaar zich veilig en vertrouwd heeft genesteld in de wijk, volgen de hipsters, ondernemers en alternatieve meerverdieners vanzelf wel. Als de buurt erop vooruitgaat, stijgen de huurprijzen en ziet de kunstenaar zich gedwongen het gebied weer te verlaten omdat het niet meer te betalen is. Je bent als kunstenaar met een laag inkomen afhankelijk van dit soort woningen, maar je draagt tegelijkertijd bij aan het proces van gentrificatie.

Intentie en bereidheid

Na de woorden van Mustafa verschijnt een grote glimlach op het gezicht van Fleur. Nu ze zich al wat meer op haar gemak voelt, stelt ze zich voor aan andere mensen, voordat ze begint met spelen en te zingen. Ze praat met buurtgenoten, wisselt telefoonnummers uit, en tegen het einde van de middag heeft ze er een paar nieuwe optredens in de wijk bij. En een paar nieuwe vrienden.

Dan zegt ze tegen me: 'Wat ben ik blij dat ik in deze wijk ben komen wonen. In het begin voelde ik me eenzaam en soms zelfs onbegrepen, als nieuwkomer. Maar vandaag heb ik geleerd dat het allemaal niet zo eng is hier en dat ik, als onderdeel van die verandering in de wijk, een verantwoordelijkheid heb. Naar de mensen én naar de wijk toe. En dat ik misschien meer moet geven dan dat ik kan nemen om samen van deze wijk de mooiste van de stad te maken. Als ik dit had geweten was ik er eerder komen wonen.'

Of een kunstenaar als Fleur een wijk kan breken of maken, weet ik zo net nog niet. Wat ik wel weet is dat haar intentie, bereidheid en manier van denken, de wereld een stuk mooier kunnen maken. Niet bedacht en opgelegd door overheid of projectontwikkelaars, maar omdat ze erin gelooft. Dát is de macht van een kunstenaar. •

Rachid Benhammou
is cultureel ondernemer
en freelance journalist
en is werkzaam in de
theaterwereld